

A BRICS ORSZÁGOK JELENLÉTE AFRIKÁBAN

THE PRESENCE OF THE BRICS COUNTRIES IN AFRICA

Lantos Lili

Debreceni Egyetem, Gazdálkodástudományi Kar
Nemzetközi gazdálkodás Bsc szak, végzett hallgató

ÖSSZEFOGLALÁS

Napjainkban a BRICS országok egyre nagyobb szerepet töltenek be a világgazdaságban, elsősorban beruházásaik révén, az afrikai kontinens pedig rengeteg lehetőséget nyújt a befektetők számára (nyersanyagok, hatalmas felvevőpiac). Kutatómunkám során arra a kérdésre keresem a választ, hogy mennyire mélyült el a BRICS országok és Afrika kapcsolata (elsősorban kereskedelmi és befektetési téren). Az országok közti történelmi kapcsolatok alakulását, a külföldi közvetlen tőkeberuházásokat és az azokat végrehajtó legjelentősebb állami vagy magánvállalatok konkrét befektetéseit vizsgálom, a legtöbb helyen az UNCTAD és az OECD adatbázisainak segítségével hívásával. Továbbá áttekintem azon ösztönzőket, melyek az említett országok afrikai behatolás-politikáját irányítják, valamint az általuk, a térségben alkalmazott stratégiákra is kitérek. A kutatások nyomán kitűnik, hogy valóban egyre szorosabb gazdasági kapcsolat van a fejlődő országok adott csoportja és az afrikai kontinens között, emellett a BRICS országok mindegyikének (többek között) 2 alapvető célja van a régióban (nyersanyagok megszerzése, felvevőpiac biztosítása késztermékek számára), ezen kívül az Afrikába irányuló befektetések nagy részét a BRICS országok multinacionális vállalatai végzik, gyakran a helyi cégek bevonásával (vegyesvállalatok). Végül következtetésként elmondhatjuk, hogy amennyiben a fekete kontinens országai követnék Dél-Afrika példáját, sikeresebben tudnák hasznosítani a BRICS országokból a régióba érkező tőkét.

Kulcsszavak: BRICS, vállalatok, beruházások, Afrika, energiaforrások

ABSTRACT

Nowadays the BRICS countries act as a bigger and bigger part of the world economy, thanks to their investments primarily, and at the same time the African continent provides several possibilities to the investors (raw materials, huge market). The economical dimensions, which I examine, include the changes of the historical relations between countries, foreign direct investments (FDI) and those specific investments which were implemented by state-owned or private companies. In most cases, I use the database of UNCTAD and OECD, moreover I examine those incentives which mastermind the African entering/penetration policy of the mentioned countries. I also cover those strategies which these countries applied in the area. In the course of my research, the following conclusions can be drawn: all of the BRICS countries have (among others) two basic goals in the region – obtain as much raw materials as possible and secure market for their products – furthermore, it is established that the big part of the investments in Africa has been done by the multinational companies of the BRICS countries, usually involving the local enterprises in the form of joint ventures. As a final conclusion it is clear that if the countries of the black continent followed the model of South-Africa, they could utilise the capital, which arrives to the region from the BRICS countries, more successfully.

Keywords: BRICS, companies, investments, Africa, energy resources

BEVEZETÉS

Kutatásom középpontjába a BRICS országok (Brazília, Oroszország, India, Kína, Dél-Afrika) Afrikával való kapcsolatát állítottam. Azért esett a választásom erre a térségre, mert véleményem szerint a fekete kontinens az ellentmondások földje. Egyrésztől rengeteg erőforrással és ásványkincssel rendelkezik, másrésztől viszont fejletlen az infrastruktúrája, rossz a közegészségügye és olyan társadalmi gondokkal küzd, mint a szegénység, a HIV/AIDS fertőzöttség magas aránya vagy az analfabetizmus. Mégis, mindezen „szélsőségek” ellenére a BRICS országok befektetői előszeretettel kezdenek új beruházásokba, vagy csatlakoznak a helyi projektekhez.

Vizsgálódásom központi kérdése az, hogy hogyan változott, mennyire mélyült el a BRICS országok kapcsolata Afrikával (elsősorban kereskedelmi, befektetési kapcsolatok). Manapság a téma aktualitását az adja, hogy a BRICS országok együttvéve a világ népességének 40%-át foglalják magukba (kb. 3 milliárd ember), így egyben a legnagyobb fogyasztói piaccal (kb. a világ GDP-jének 5%-át teszik ki), valamint a világ legnagyobb (arany és valuta) pénzkészletével rendelkeznek (ROȘU-HAMZESCU és ROȘU-HAMZESCU, 2011).

Fontos továbbá az a kérdés is, hogy miért az afrikai térségen belül kívánom vizsgálni a BRICS országok tevékenységét. Ennek a kérdésnek a megválaszolásához elég, ha a következő adatokat vizsgáljuk: míg 2010-ben az afrikai középosztály „mindössze” 355 millió dollárt költött összesen a piacon, addig, az előrejelzések szerint, 2060-ra ez a szám el fogja érni a 680 milliárd dollárt, ha éves 1,1 milliárd dollárnyi növekedéssel számolunk. Ezen felül, hatalmas kőolaj és földgázkészletei mellett, a fekete kontinens rendelkezik a világ krómkészletének 99, platinakészletének 85, tantáلكészletének 70, kobaltkészletének 68, míg aranykészletének 54%-ával (MATHEW, 2014). A BRICS országoknak pedig a növekvő termeléshez (mely gazdasági növekedésük motorját jelenti), óriási népességük kiszolgálásához, azok fogyasztásának fenntartásához rengeteg (az előzőekben említésre került) nyersanyagra van szükségük. Ráadásul, az afrikai infrastruktúra fejlettségének alacsony szintje ellenére, a feltörekvő országok technológiájuk segítségével könnyen be tudnak lépni a kontinens országaiba és ki tudják aknázni az ott még fel nem használt erőforrásokat, vagy egyéb piaci lehetőségeket. Mindeközben, a magas FDI (Foreign Direct Investment – külföldi közvetlen tőkeberuházás) beáramlásnak köszönhetően, a fekete kontinens is gazdagodik, hiszen a BRICS országok számos területet (IT szektor, humán erőforrás, mezőgazdaság) fejlesztenek befektetéseik révén.

A fentieket figyelembe véve tehát azt a feltételezést szeretném igazolni, hogy egyre szorosabb (elsősorban gazdasági) kapcsolat van a vizsgált feltörekvő országok és a fekete kontinens között, melynek legfőbb célja az erőforrások megszerzése.

ANYAG ÉS MÓDSZER

Kutatómunkám során főleg angol nyelvű, külföldi tanulmányokat, cikkeket, valamint az UNCTAD, comtrade, illetve Oroszország és Dél-Afrika esetében a SIPRI adatbázisait használok.

Minden ország Afrika-kapcsolatát külön-külön vizsgálom. Rendszerint a történelmi kapcsolatok alakulásával kezdem a sort, majd az adott BRICS ország afrikai országokkal folytatott kereskedelmét tanulmányozom. Ezek után igyekszem feltárni azokat az ösztönzőket, melyek alapján az adott feltörekvő ország a térségben alkalmazni kívánt stratégiáját kialakítja, majd ezen ösztönzők nyomán a konkrét stratégiákra is rávilágítok. Végezetül pedig az adott ország Afrikába irányuló beruházásait, az azokat végrehajtó állami illetve magánvállalatokat és a konkrét FDI áramlást elemzem.

EREDMÉNYEK

Az elemzés eredményeként elmondhatjuk, hogy mindegyik BRICS országnak, többek között Dél-Afrikának is, égető szüksége van az afrikai kontinensre, több szempontból is. Először, ahhoz, hogy gazdasági növekedésük ütemét, fejlődésük motorját fenn tudják tartani rengeteg erőforrást, ásványkincset kell szerezniük. Ez egyértelműen a legfontosabb céljuk. Erre utalnak azok, a kutatás során vizsgált kereskedelmi adatok, melyekből kitűnik, hogy a BRICS országok importja az afrikai országokból eléggé egyoldalú, szinte csak nyersanyagokat (energiaforrásokat, ásványkincseket) szereznek be a térségből. Másodsorban, a világpolitikában játszott szerepüket kívánják erősíteni, vagy éppen annak jelentőségét megőrizni, amikor arra törekednek, hogy megnyerjék maguknak az ENSZ-en belül az afrikai országok szavazatait, vagy azért, hogy bejussanak az ENSZ Biztonsági Tanácsába (mint Brazília és India), vagy avégett, hogy még nagyobb befolyásra tegyenek szert az ENSZ-ben (Oroszország esetében). Harmadsorban, a kontinens növekvő népessége egyre nagyobb piacot jelent a feltörekvő országok exportcikkéi számára, melyre szintén hatalmas szükségük van a BRICS országoknak, exportorientált feldolgozóiparuk számára. Negyedszer, el lehet mondani, hogy az Afrikába való behatolás egyik legjellemzőbb módja a vegyesvállalatok létrehozása a helyi (afrikai) cégekkel, valamint, hogy ezen „programok” legfőbb résztvevői a multinacionális vállalatok. Mindezeket túl az is elmondható, hogy a fekete kontinens és a BRICS országok közti diplomáciai kapcsolatok rohamosan fejlődésnek indultak, valamint a vizsgált feltörekvő országok sok tekintetben hasonló szerepeket tölthetnek be a kontinensen (stratégiai partner, gazdasági versenytárs, vagy gyarmatosító szerep) (ALDEN, 2010).

Az előzők mellett minden általam tárgyalt ország Afrika-kapcsolatában vannak sajátosságok, amelyek megkülönböztetik őket egymástól, megvilágítva ezzel az eltérő stratégiákat.

Brazília Afrikával való kapcsolatában olyan elemek is megfigyelhetők, melyek teljesen egyedivé teszik a BRICS-en belül. Ilyen jellemzők többek között a közös nyelv (a gyarmati múltból következően Brazília néhány afrikai országgal közös nyelvet beszél), vagy a hasonló éghajlat, melyek a két térség közti kereskedelem alakulására is hatással vannak. Továbbá, Brazília a multilaterális kapcsolatok kiépítését ösztönzi és behatolás-politikájának középpontjában a kölcsönös előnyökön alapuló projektek állnak, melyeknek sok esetben az afrikai humán tőke fejlesztése a célja. A különböző mezőgazdasági szervezeteken keresztül megvalósuló tudástranszfer segítségével az afrikai lakosság élelmezéséhez is nagyban hozzájárulnak. A fenti megállapításokat támasztja alá az a tény, hogy Brazília, Dél-Amerika részeként szintén a (gazdaságilag) déli országokhoz tartozik, akár csak az Afrikai kontinens. Éppen ezért Brazília sokszor hangoztatja az ún. „dél-dél szolidaritást”, amely nagyjából azt foglalja magába, hogy megpróbálják segíteni egymást a lehető legszélesebb körben, ezzel egymást erősítve és így talán elérhetik azt, hogy egyre kevésbé függjenek a fejlett észak gazdaságaitól, mind gazdaságilag, mind kulturális értelemben. Ennek a jelszónak a keretében Brazília lehetővé tette az afrikai államok számára, hogy különböző „karitatív” mondható projektek megvalósításán keresztül a térség átvehesse a brazil fejlesztéseket, tapasztalatokat, melyek segítettek az ország gazdaságának és a helyi körülmények fejlődésében. Lényegében itt olyan közös programok megvalósítására kell gondolni, melyek egyfajta szociális támogatásként működnek (STOLTE, 2013). A többi BRICS országhoz képest, melyek hasonló jelszavak alatt kívánnak Afrikába behatolni, Brazília ezt a „dél-dél szolidaritást” sokkal komolyabban gondolja.

Oroszország Afrika-kapcsolatának egyedi jellegét az adja, hogy a csoport többi tagjával ellentétben nem konkrétan Afrika kőolaj-, illetve földgázkészletére van szüksége (hiszen ő maga is jelentős készletekkel rendelkezik ezen a téren), hanem inkább az ásványkincsekre, illetve az energiahordozók feletti tulajdonjogra, mellyel aztán még nagyobb befolyásra tehet szert, elsősorban Európában, másodsorban a világban. Brazíliával ellentétben az eurázsiai ország bilaterális kapcsolatokat ápol az afrikai országokkal, valamint főleg állami cégek révén jut be az orosz

tőke Afrikába. Mindezekon túl, az orosz-afrikai gazdasági kapcsolatok 3 dimenziója közül, egyet, a fegyverkereskedelmet érdemes még kiemelni, mely egyedivé teszi Oroszországot a térségben, hiszen a többi feltörekvő ország nem veheti fel vele a versenyt az afrikai fegyverpiacon.

Indiának és Kínának hasonló prioritásai vannak a régióra vonatkozóan, ezért érdemes ezen országok Afrika-kapcsolatát együtt tárgyalni. A kettejük közötti rivalizálás a legélesebb a csoporton belül. Mindketten jelentősen érdekeltek a kontinens nyersanyagainak és ásványkincseinek megszerzésében. Ám míg India inkább a humán tőke fejlesztésével és a technológiatranszfer eszközeivel él (IT fejlesztése, intézményrendszerek kiépítése), addig Kína az infrastrukturális beruházásokat és a be nem avatkozás politikáját használja a térségben. (Az utóbbi, a régió legnagyobb kereskedelmi partnere is egyben.) (ADEMUJABI, 2015). A következő jelentős eltérés, hogy míg indiai részről főként magánvállalatok vesznek részt a tőkebefektetésben, addig kínai részről a beruházások legnagyobb részét állami vállalatok hajtják végre (akárcsak Oroszország esetében). A következő, az elemzők által legtöbbször hangsúlyozott különbség, hogy míg India a helyi munkaerőt alkalmazza és azt képzés is, addig Kína szívesebben dolgoztatja a hazai munkavállalókat. Ezen különbség figyelhető meg abban is, hogy Kína a saját (kínai) beszállítóit használja amikor új lehetőségeket aknáz ki a kontinensen (bányák, utak építése), vele ellentétben azonban India a helyi szállítványozókkal köt megállapodásokat, ezúton még jobban beintegrálja nagyvállalatai tevékenységét az afrikai országok ellátási láncába (BROADMAN, 2008). Egyes tanulmányok azt jelzik előre, hogy, bár jelenleg Kína sokkal sikeresebb a kontinens nyersanyagainak megszerzésében, közép -, illetve hosszú távon India lesz a sikeresebb befektető, mert sokkal jobban tudja hasznosítani komparatív előnyeit, kiaknázhatja a fekete kontinensen meglévő diszpóróját, valamint az angolt, mint közös nyelvet. Ugyanakkor az is érdekes, hogy egyfajta alternatívaként a két ázsiai óriás a verseny és az együttműködés között lavírozik (CHERU és OBI, 2011).

Végezetül pedig ejtsünk pár szót Dél-Afrikáról, mely a fekete kontinens legjelentősebb gazdaságaként kulcsfontosságú szerepet tölt be az előbbi 4 feltörekvő ország Afrikába irányuló gazdasági behatolásában. Mivel nagyon fejlett pénzügyi rendszerrel rendelkezik, könnyebben és hatékonyabban ki tudja helyezni a tőkét. Így, amellet, hogy a régió vezető gazdasága, a Dél-afrikai Köztársaság az egyetlen olyan afrikai ország, melynek sikerült behatolnia befektetéseiével még Kínába is. Kutatásaim során arra az eredményre jutottam, hogy a Dél-Afrikából a többi BRIC országba áramló FDI összértéke meghaladja a szintén ezen országokból az afrikai országba áramló FDI összértékét, tehát a Dél-afrikai Köztársaság FDI értékei „szufficitesek”, mely szintén egyedülálló a kontinensen. Mindez jól látszik az 1. és 2. táblázatokból, melyek a Dél-Afrikából ki-, illetve oda beáramló FDI összértékét mutatják, 2012-ig. A számok alapján megállapíthatjuk, hogy a 2011-es évet kivéve, a dél-afrikai befektetők folyamatosan növelték beruházásaikat a BRIC országokba, a legkedveltebb célsország pedig egyértelműen Kína volt.

1. táblázat: DA-ból kiáramló FDI összértéke a BRIC országokba, millió dollárban mérve (stock adatok)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kína	684	2280	4898	3126	13744	13995	12744	20284
India	11	2	2	88	126	160	183	203
Brazília	22	23	29	63	114	128	569	728
Oroszország	0	0	0	42	22	67	2482	3434

Forrás: Saját szerkesztés az UNCTAD FDI/TNC adatbázis adatai alapján,

2. táblázat: DA-ba áramló FDI összértéke a BRIC országokból, millió dollárban mérve

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kína	76	96	100	2926	4667	5710	4369	5077
India	52	64	109	106	349	427	235	220
Brazília	30	34	45	39	40	81	77	42
Oroszország	1753	0	0	0	730	1064	385	140

Forrás: Saját szerkesztés az UNCTAD FDI/TNC adatbázis adatai alapján,

A fentiek ellenére, az heves viták középpontjában áll, hogy vajon előnyös, vagy hátrányos volt-e az afrikai ország számára, hogy elfogadta a BRIC országok ajánlatát, hogy csatlakozzon a csoporthoz. Számítalan, a kutatás során feltárt tény azt bizonyítja, hogy a Dél-afrikai Köztársaság kereskedelme élénkebbé vált, beruházásainak száma megnövekedett, a BRIC országokkal való kapcsolata nagymértékben fejlődött. Másrészt viszont a többi feltörekvő ország a BRICS-en belül sokkal nagyobb gazdasági potenciállal rendelkezik, mint Dél-Afrika, amely az adott afrikai ország gazdaságában olyan változásokat (súlyosabb esetben deformációkat) is okozhat, melyek átalakíthatják a termelés szerkezetét és negatívan érinthetik az ország lakosságát. Mindenesetre az, hogy Dél-Afrika mennyire képes élni a lehetőségeivel és hogyan tudja hasznosítani a BRICS-hez való tartozás előnyeit, mind regionális, mind kontinens szinten, illetve, hogy mennyire hagyja, hogy a feltörekvő országok negatívan befolyásolják gazdaságát csakis rajta múlik.

KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Következtetésként elmondható, hogy bizonyítást nyert, a BRICS országok kapcsolata valóban egyre jobban elmélyült az afrikai kontinenssel. Egyre több, a BRICS országokból érkező befektetés irányul ebbe a térségbe és a fekete kontinens országai egyre szorosabb (gazdasági) kapcsolatot ápolnak a feltörekvő országok ezen csoportjával. Ám az érdekes kérdés, hogy Afrika mit nyer vagy veszít ezen új kapcsolatrendszerrel.

Egyrészt, remek lehetőséget biztosítanak a BRICS országok beruházásai arra, hogy fejlődjön az infrastruktúra (autópályák, vasútvonalak, kikötők kiépítése), a telekommunikációs rendszer, sokrétű szak- és felsőoktatási képzések váljanak elérhetővé a legszegényebb térségekben is, a kórházi és betegellátásról nem is beszélve, valamint a BRICS országok egyfajta alternatívát is jelenthetnek a nyugati hegemoniával szemben, csökkenhet a fejlett északról való függősége az afrikai országoknak. Másrészt viszont annak az esélye is megvan, hogy, a beruházások révén, immár a feltörekvő déli országok gazdasági és politikai döntései lesznek befolyással a térség országaira, negatívan alakítva azok gazdaságát.

A kérdés tehát az, mit tehet Afrika, hogy elkerülje ezt az újfajta, negatív függőségi viszonyt és előnyösen tudja hasznosítani a kontinensre irányuló befektetéseket. A kutatás során feltárt tények alapján erre is választ adhatunk, egy végső következtetés levonásával. Dél-Afrika gazdasági viszonyainak és kereskedelmi kapcsolatainak vizsgálata során, arra a megállapításra jutottunk, hogy amint a BRIC országok befektetői egy stabil, jól működő, demokratikus alapokon nyugvó, központi irányítással és helyesen kiépített jogrendszerrel találják szembe magukat, azonnal alkalmazkodnak a helyi viszonyokhoz (magasabb munkabér, jobb munkakörülmények), ezáltal létrehozva egy kölcsönös előnyökön alapuló kereskedelmi kapcsolat. Amennyiben tehát az afrikai országok ki tudnak építeni egy a Dél-Afrikához hasonló gazdaságot és jogrendszert, hasonlóképpen tudják majd hasznosítani a BRICS országokból érkező tőkét is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- (1) Adejumobi S. (2015): Beyond the money and the infrastructure; New African March, 2015 (2) Alden, C. (2010): Kína az afrikai kontinensen. Publikon Kiadó, Pécs, 157 p. (3) Broadman, H.G. (2008): China and India Go to Africa: New Deals in the Developing World; Foreign Affairs, Volume 87, Issue. 2 (Mar.-

Apr., 2008), pp. 95-109. http://www.jstor.org/stable/20032583?seq=1#page_scan_tab_contents (letöltve: 2015.10.09.) (4) Cheru, F. – Obi, C. (2011): Chinese and Indian Engagement in Africa: Competitive or Mutually Reinforcing Strategies? *Journal of International Affairs*, Spring/Summer 2011, Volume 64, Issue 2. pp. 92-110. (5) Mathew, T. (2014): Africa 2020: An Indian Perspective; *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 157 (2014) pp. 118-127. http://ac.els-cdn.com/S1877042814058352/1-s2.0-S1877042814058352-main.pdf?_tid=a81a0806-7db1-11e5-9a3f-00000aabb0f26&acdnat=1446063948_3862a3f350f4b58c10b5b2a5b7aef856 (letöltve: 2015.10.09.) (6) Roşu-Hamzescu, I. – Roşu-Hamzescu, N. (2011): The part of BRICS countries in international trade exchanges; *Annals of the University of Craiova Economic Sciences*. Year XXXXI. Number 39., 2011. pp. 124-139. <http://feaa.ucv.ro/AUCSSE/0039v1-019.pdf> (letöltve: 2015.06.06.) (7) Stolte, C. (2013): Giga Presents... - Brazil in Africa Seeking International Status, Not Resources, *Harvard International Review*, Spring 2013. pp. 63-67. (8) UNCTAD FDI/TNC adatbázis, <http://unctad.org/en/Pages/DIAE/FDI%20Statistics/FDI-Statistics-Bilateral.aspx> (letöltve: 2015.10.25.)